

Kdo je danes Američan?

Večina newyorških taksistov ne zna angleško, ampak bolje govori urdu, haitsko francoščino, rusko, hebrejščino, španščino. Po vsem velemestu so etnične enklave – razne »male« Indije, Italije, Portoriki, Kitajske – v katerih je eden izmed neanglofonskih jezikov zaključni občevalni jezik. Če človeka zanese pot v kraje v južni Kaliforniji, se mu prav tako zdi, kot da je stopil v kakšno špansko-mehiško mesto.

Je to (še) Amerika? Ali slovit ameriški »melting-pot« (talilni lonec), v katerem naj bi se razne rase, priseljenci »stalili« v Američana, še deluje? Ali more še delovati? Ali je potrebno, da deluje? Kdo je »tipični« Američan?

Na ta in podobna vprašanja ameriška družboslovna znanost s čedalje večjo intenzivnostjo išče odgovore in v ta namen dela velike raziskave, od statistično demografskih do vrednostnih in primerjalnih ocen.

O teh vprašanjih seveda ni moč govoriti, ne da bi na začetku omenili nekaj temeljnih podatkov. Po najnovjšem popisu prebivalstva je 258 milijonov prebivalcev ZDA po etničnem poreklu sestavljenih takole: okoli 24 milijonov (9,3 odstotka prebivalstva) sodi v skupino hispano (mehiško-karibsko poreklo), 8 milijonov (3,2 odstotka) je azijsko-pacifiškega rodu, črncev oziroma Afroameričanov je nekaj več kot 31 milijonov (12,4 odstotka), indijansko-eskimosko-aleutskega prebivalstva je za dva milijona (0,8 odstotka), medtem ko je skoraj 190 milijonov (75,2 odstotka) belskega (nehispano) prebivalstva. Približno 20 milijonov oseb, ki imajo Ameriko za svoj dom, se je rodilo zunaj ZDA. Okoli 32 milijonov Američanov v vsakdanji rabi ne uporablja predvsem angleščine, ampak številne druge jezike, zlasti (v več kot 50 odstotkih) španščino. Devet milijonov oziroma okoli tri milijone gospodinjstev, na čelu katerih je imigrant) pa zaradi neznanja angleščine sploh živi v »jezikovni izolaciji«.

Današnja prebivalstvena podoba je torej nedvomno povsem različna od etnične podobe nekdanje Amerike. Proti koncu 18. stoletja so bile mlade ZDA, sestojče iz nekdanjih britanskih kolonij, naseljene predvsem s prebivalci britanskega rodu, Indijanci in črnci (svobodnimi in sužnji). V 19. stoletju so se v Ameriko doselili priseljenci iz drugih delov Evrope in postopno spreminjali vzorec in nagibe ameriške kulture. ZDA so tedaj delovale kot melting pot in »stalile« evropsko imigracijo v »ameriško nacijo«.

Priseljevanje v Ameriko pa se je iz novih (neevropskih) virov začelo v 60. in 70. letih tega stoletja, ko so priseljenci iz Azije in Južne Amerike (oziroma sploh iz tako imenovanega »tretjega sveta«) številčno prehiteli priseljence iz tradicionalnih virov imigracije. Poleg tega se je občutno povečalo tudi število črnskih prebivalcev. Imigracijski val je bil v minulem desetletju največji, saj se je vsako leto v Ameriko v povprečju priselilo po milijonov imigrantov. Amerika je tako v 80. letih postala rasnično multirasna, multietnična družba, v kateri bodo – po nekaterih napovedih – enkrat v drugi polovici 21. stoletja, ko bodo ZDA imele okoli 400 milijonov prebivalcev, »manjšine« postale večinsko prebivalstvo. Tedaj, pravijo nekateri demografi, Američani evropskega rodu ne bodo več večinski del prebi-

* Mitja Meršol, novinar, publicist, Delo (New York).

valstva, hispanosi pa bodo že zdavnaj pred tem številčno prehiteli črnsko oziroma afroameriško prebivalstvo.

S tem se seveda ne bo zamenjala samo »barvna« podoba Amerike, ampak bo ameriški mozaik popolnjen tudi z raznovrstnejšim številom kultur, jezikov, navad, odnosov. Ameriška revija Time je nedavno objavila posebno številko o »novem obrazu Amerike« in na naslovnici s pomočjo najsodobnejših elektronskih pripomočkov upodobila žensko prisodobno nove multietnične Amerike. Fiziognomijo obraza sestavljajo značajske črte, ki pripadajo v 15 odstotkih anglosaškemu tipu, 17,5 odstotka obraza je jutrovskega, 17,5 odstotka afriškega, 7,5% odstotka azijskega, 35 odstotkov južnoevropskega in 7,5 odstotka hispaničnega. Ženska je lepa, toda za novo podobo Amerike se poleg multietnične raznovrstnosti in kulturnega bogastva skriva tudi veliko nasprotij in konfliktov.

Z novim veletokom imigrantov se namreč med Američani spet močno postavljajo temeljna vprašanja o zaželenosti tolikšnega števila novih priseljencev. Vprašanja spremljajo skrbi o dolgoročni usodi ameriških temeljnih vrednot, zapisanih v zgodovinskih ustanovnih listinah in ustavi; o gospodarski stabilnosti ZDA, delovnih mestih in obremenitvah služb socialne države. In vrh vsega tudi neposredno izražajo nelagodje zaradi dejstva, da večina imigrantov prihaja iz »nebeljskih območij« sveta, iz Latinske Amerike, Karibov in Azije. Po nedavni anketi, ki jo je napravila revija Newsweek, kar 60 odstotkov vseh Američanov gleda negativno na sednaji imigracijski val, 59 odstotkov jih misli, da je bilo priseljevanje dobro samo v preteklosti. 59 odstotkov jih tudi meni, da »velika večina« novih imigrantov konča na plečih socialnih služb in samo 20 odstotkov jih še pravi, da je Amerika »melting pot«, kar 69 odstotkov pa jih meni, da novodošleci ne postanejo več Američani, ampak ohranjajo »staro identiteto«.

Nedavni dogodki (na primer teroristična bombna eksplozija v World Trade Centru v New Yorku, demagoški nastopi zoper arabsko muslimanske skupnosti, afere z ladjami, ki so tihotapile ilegalne kitajske imigrante, protijaponsko razpoloženje zaradi japonskih nakupov ameriških nepremičnin) so dodali olja na ogenj že kakih deset let trajajočih polemik o (ne)prednostih odpiranja vrat priseljencem iz »tretjega sveta«. Zoper njih so zlasti sovražno razpoloženi v Kaliforniji, saj je v to državo v zadnjem času ilegalno prišlo nekaj milijonov Mehičanov.

Sovražen odnos do priseljencev se izraža tudi v ameriškem kongresu, kjer stari nasprotniki široko odprtih vrat Amerike zahtevajo, naj administracija zagotovi, da »ameriške meje ostanejo pod našim nadzorom, Amerika pa ameriška«. Zaradi razvoja na področju državljanских pravic jezik sedanjih nasprotnikov seveda ni več tako neposreden, kot je bilo kričanje njihovih prednikov v 20. letih, ko je na splošno veljalo, da so temnopolti ljudje samodejno inferiorni in je tedanji predsednik Hoover ameriškoitalijanskemu poslancu (kasnejšemu newyorškemu županu) LaGuardii v obraz dejal, da so Italijani v Ameriki »pretežno morilci in goljufi . . . tuji izmečki, ki ne znajo ceniti Amerike«. No, časi takšnega izražanja so minili, počutje pa je mnogokrat še vedno takšno.

Najnovejša anketa javnega mnenja, ki sta jo med prebivalci New Yorka opravili ugledni raziskovalni ustanovi Empire Foundation iz Albanyja in Lehrman Institute iz New Yorka, kaže skrajno nenaklonjeno razpoloženje prebivalcev tega vele mesta, ki je z 28 odstotki v tujini rojenih prebivalcev (2,1 milijona oseb) zagotovo največji »imigracijski babilon« v ZDA. Večina Newyorčanov meni, da je priseljenec v velemestu preveč, da sicer imigranti na splošno spoštujejo zakone in red, vendar pa hkrati poslabšujejo življenjske razmere v mestu in iz njega ustvarjajo odbijajoč in kaotičen geto.

Po besedah dr. Douglasa Muzzia, politologa z Baruch Collegea, ki je nadziral anketo, je nenaklonjenost New Yorka do priseljencev predvsem posledica velikega dotoka imigrantov v minulem desetletju, hkrati pa gre tudi samo za nadaljevanje že tradicionalno zakoreninjene ksenofobije, ki se poveča zlasti tedaj, ko se drastično zviša dotok priseljencev. 60 odstotkov anketiranih je v raziskavi izjavilo, da imigrantje negativno vplivajo na razmere v velemestu, povečujejo stopnjo bede, kriminala in narkomanije. Samo 32 odstotkov vprašanih je menilo, da je vpliv priseljevanja pozitiven. Negativno stališče do priseljevanja imajo tako v Ameriki rojeni Newyorčani kot tudi imigranti sami. Anketa tudi kaže, da je 55 odstotkov vprašanih takšnih, ki so povsem prepričani, da »melting pot« ne deluje več in da priseljenci poskušajo obdržati svojo nacionalno identiteto. 55 odstotkov meni, da so ilegalni priseljenci glavno leglo naraščajočega terorizma v ZDA in da je treba zato poostri zakone o priseljevanju v ZDA. K takšnemu počutju ne prispevajo samo senzacionalistični zapisi o ladjah, ki tihotapijo Kitajce v ZDA, ampak tudi pogosta poročanja o raznih azijskih in južnoameriških »mafijah«, podaljških kolumbijskih narkokartelov, japonskega podzemlja in drugih azijskih (zlasti vietnamskih in kitajskih) »navez«. Takšno pisanje, začinjeno seveda z najrazličnejšimi komentarji, pogloblja ksenofobičen odnos »staronaseljencev« do novodošlecev. Negativno razpoloženje je bilo še zlasti izrazito med recesijo in povečano brezposelnostjo. Vsak val doseljencev je namreč v očeh preprostega Američana že samodejno ogrozil njegovo delovno mesto in standard.

Toda resne raziskave, ki temeljijo na najnovejših podatkih, kažejo, da »najnovejši Američani« – torej tisti, ki so se priselili v ZDA v razdobju 1980–1990 – še zdaleč niso takšne neizobražene množice, kakršnih je bila Amerika vajena ob prelomu stoletja, ko je bil imigracijski dotok v Ameriko največji. Revija US News and World Report je z računalniško obdelavo 12,5 milijona imigrantov prišla do presenetljivih podatkov. Krepka večina najnovejših priseljencev ima srednješolsko izobrazbo. Izjema so edinole Mehičani in begunci z indokitajskega polotoka (Vietnam, Kambodža, Laos). Več kot polovica priseljencev iz takšnih držav, kot so na primer Filipini, ima visokošolske diplome. V nasprotju s splošnim prepričanjem, ki ga izražajo ankete javnega mnenja, imigranti Američanom ne odžirajo delovnih mest, ampak s svojim zaposlovanjem zapolnjujejo »niše« v ameriški zaposlitveni strukturi oziroma se lotevajo poslov, ki Američanov ne mikajo. V nasprotju s splošnim prepričanjem večina imigrantov tudi ne obremenjuje sistema socialne države (welfare). Javna socialna podpora nekaterim imigracijskim skupinam (zlasti begunskim) se je sicer povečala bolj kot pa pomoč ameriškim državljanom, vendar pa v celoti prejema socialno podporo le okoli 4 odstotke oseb, ki so se priselile v ZDA v zadnjih desetih letih. Za zdaj ima le 20 odstotkov novih imigrantov takšne dohodke, ki so višji od povprečnega dohodka Američana, vendar vrsta pokazateljev kaže, da je pri osebnem dohodku povprečni imigrant sposoben v desetih letih (ali pa še hitreje) dohiteti neimigrantskega Američana.

Revija tudi ugotavlja, da kakšnih bistvenih razlik tudi ni v političnih nazorih imigrantov in v ZDA rojenih državljanov. Revija se pri tem sklicuje na primerjalne raziskave univerze v Chicagu, ki kažejo, da so imigranti sicer bolj nagnjeni k temu, da se opredeljujejo kot politično neodvisni, pač pa med imigranti in ameriškiimi državljanji praktično ni razlik v pogledih na kriminal, socialna in ekonomska vprašanja.

Študija tudi ugotavlja, da je odnos Američanov do novodošlecev različen glede na gostoto priseljencev v posamičnih okoljih. Kalifornija je na primer zelo pogost cilj naseljevanja imigrantov in je samo za otroke ilegalnih doseljencev v letu 1993

izdala za 300 milijonov dolarjev raznih socialnih podpor. To seveda med »pravimi« prebivalci Kalifornije povečuje odpor do Mehičanov – ti namreč sestavljajo večino imigrantov v tej zvezni državi, saj se je njihovo število v ZDA v desetih letih podvojilo na 4,3 milijona – vendar pa raziskovalci opozarjajo, da protimehiškega razpoloženja ne gre posploševati, saj ima večina držav (z izjemo Kalifornije, Teksasa, Nove Mehike, Arizone in Illinois) večino priseljencev, ki niso iz Mehike. Detroit in Dearborn v Michiganu sta na primer »arabska« (samo v avtomobilskem Detroitu je na primer okoli 200 tisoč Arabcev), Miami na Floridi je »kubanski« in »nikaragovski«, Hartford v Connecticutu je »portoriški« itd.

Kot že omenjeno, imigranti tudi ne »kradejo« in odžirajo delovnih mest Američanom. Kar zadeva Mehičane, se bo način zaposlovanja zagotovo spremenil zdaj, ko je začel veljati sporazum NAFTA. Z njim se bo bržkone spremenil tudi obseg doseljevanja Mehičanov v ZDA, kajti s povečano investicijsko dejavnostjo ameriških korporacij na mehiških tleh se bo seveda povečala tudi možnost za večje zaposlovanje v sami Mehiki. Pač pa se Američanom tudi sicer ni treba bati, da bi jih z delovnih mest izrivali drugi imigranti. Revija US News and World Report je vzela pod računalniški drobnogled 500 različnih poklicev oziroma poklicnih kategorij in ugotovila, da je le šest odstotkov teh poklicev takšnih, v katerih imajo imigranti 10 odstotkov ali več delovnih mest. Imigrantje se namreč raje zaposlujejo v hišniških poklicih pri posamičnih gospodinjstvih. V 80. letih so imigrantje predstavljali tri odstotke ameriškega prebivalstva; kar 23 odstotkov izmed njih se je oprijelo hišniških (housekeeper) opravil, 15 odstotkov pa služabniških poslov. Gre torej za opravila, ki jih ameriški državljanji ne opravljajo oziroma, bolje rečeno, jih nočejo opravljati. Celo visoko izobraženi imigranti vsaj na začetku doselitve v ZDA zelo redko zaidejo v poklice, ki ustrezajo njihovi izobrazbi. Po New Yorku na primer vozijo ruski taksisti, ki so bili nekoč v svoji domovini inženirji, dirigentje... Izmed tistih imigrantov, ki so v ZDA prišli med 1980 in 1990, je le, kot smo že omenili, petina takšnih, ki zasluži več kot 22.419 dolarjev na leto (to je povprečni dohodek ameriških državljanov, starih 25 do 54 let). Večina tistih imigrantov, ki so v ZDA prišli pred letom 1980, pa zasluži le dva tisoč dolarjev manj od ameriškega povprečja.

Priseljenci tudi iščejo »niše« v zaposlitveni strukturi ZDA. Korejci na primer odpirajo svoje nonstop špecerije (24 ur na dan) in pri tem zaposlujejo svoje družinske člane, s celotno dejavnostjo pa nikakor ne ogrožajo zaposlitve drugih. Seveda pa njihova navzočnost, v, denimo, newyorškem Harlemu povzroča kljub vsemu določene napetosti in incidente v okolju, ki si ga »za svojega« lasti predvsem črnsko prebivalstvo. Podoben antagonizem med azijskimi priseljenci in črnskim »staroselci« se je na primer razgalil tudi ob velikih urbanorasnih nemirih v Los Angelesu pred malo manj kot dvema letoma.

Najizrazitejše ogledalo demografskih in imigracijskih prelomnic v ameriški družbi pa so nedvomno šolske ustanove in njihova struktura. Raziskovalci so vzeli za vzorec okrožje Fairfax v Virginiji in ugotovili, da morajo šolske oblasti v tem okrožju zaradi »babilonske mešanice« prebivalstva razdeljevati javna obvestila in razlage v najmanj petih jezikih (vključno z jezikom farsi), z anketami pa so ugotovili, da otroci doma pretežno govorijo neangleško. Našteli so najmanj 80 tujih jezikov, v katerih otroci doma občujejo med seboj in s starši.

Velik dotok otrok imigrantov postavlja pred oblasti tudi materialne zahteve. V nekaterih krajih naštejejo vsako leto po tisoč novih otrok iz vrst priseljenjskih družin, za katere je treba zagotoviti nove prostore in tudi učitelje, ki so sposobni dvojezičnega pouka. Zvezna vlada namenja vsako leto vsega skupaj 30 milijonov

dolarjev za izobraževanje imigrantskih otrok. Do te pomoči ima pravico vsaka šola, ki ima več kot tri odstotke otrok iz novopriseljenih družin. In ko se zvezna »pogača« razdeli po takšnem ključu, dobi posamična šola izredno malo. Najnovejše raziskave tudi kažejo, da »melting pot« ne deluje tudi pri neposrednih potomcih imigrantov. Prof. Alejandro Portes z univerze Johns Hopkins je nedavno pripravil raziskavo, ki temelji na pogovorih s 5000 osnovnošolci (8. in 9. razred), katerih starši so imigranti. Raziskava se je osredotočila predvsem na otroke iz kubanskih in haitskih družin v Miamiu in iz filipinskih, mehiških in vietnamskih družin v San Diegu. Portes je ugotovil, da večina otrok sicer dobro govori angleško (gre za subjektivne opredelitve otrok: da »zelo dobro« govorijo angleško je izjavilo 99 odstotkov kubanskih otrok, 85 odstotkov mehiških in 81 odstotkov vietnamskih otrok) in da priznavajo, da so ZDA »najboljša dežela za bivanje« (tako meni 80 odstotkov kubanskih, 35 odstotkov haitskih, 54 odstotkov mehiških, 67 odstotkov vietnamskih otrok), toda hkrati večina vseh teh otrok odločno zavrača tradicionalno sklepanje, da je asimilacija najboljša in najhitrejša pot za uspeh in uveljavitev v ameriški družbi. Portesova študija ugotavlja, da otroci hispano, azijskih in južnoameriških priseljencev nikakor ne delijo nazorov in počutja z imigrantskimi vrstniki ob prelomu stoletja ali pa v obdobju pred drugo svetovno vojno, ko je na splošno veljalo, da se je treba čim prej otresti večine tistega, kar diši po »starem svetu« in se oprijeti samo tistega, kar veleva »novi svet«. Otroci novodobnih imigrantov, zlasti tisti v Kaliforniji, se v Portesovi raziskavi ne opredeljuje za »Američane« (če pa to že storijo, potem počno to z velikim obotavljanjem), ne želijo pa se uvrščati tudi v ohlapne in panetnične kategorije, ki imigrante razmeščajo v azijske, hispano in druge skupine. Namesto tega otroci izjavljajo, da so ponosni, da so Kolumbijci, Haitčani, Vietnamci, Kubanci, Mehičani...

Toda ostali bodo v Ameriki. In Amerika bo v prihodnje očitno še bolj kot do zdaj »dežela priseljencev«.

BOGOMIL FERFILA*

Vladna (javna) politika v ZDA

Gospodarstvo in javna politika

Že dolgo so poznani spori policy makerjev zaradi narave in radikalnosti ekonomske politike. Liberalna usmeritev podpira vladno dejavnost v gospodarstvu, konservativni pristop pa zagovarja laissez-faire.

Volivci in volilni proces so v demokratični družbi ključna stična točka ekonomije in politike. Pri opredeljevanju za posamezno stranko in kandidate na volivce še kako vplivajo ekonomski dejavniki – delovne in življenjske razmere, dosedanja dejavnost in opredeljevanje stranke in kandidata na gospodarskem področju, njihov gospodarski program in ekonomska politika, ki jo zagovarjajo itd. Za republikance je razširjeno prepričanje, da oblikujejo takšno ekonomsko politiko, ki

* Dr. Bogomil Ferfila, izredni profesor na FDV v Ljubljani.